

Кодлубовська Т.Б.

Національний університет охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ МОРАЛЬНИХ, ПСИХОЛОГІЧНИХ І ФІЗІОЛОГІЧНИХ РІВНІВ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СТАНІВ ПРАВООХОРОНЦІВ

У статті представлені результати дослідження особливостей прояву моральних, психологічних і фізіологічних рівнів функціональних станів правоохоронців. Для цього було виконано діагностику показників моральних, психологічних і фізіологічних рівнів функціональних станів кожного правоохоронця, інтенсивність проявів у них ознак емоційного вигорання: морально-емоційної дезорієнтації, неадекватного вибіркового емоційного реагування, переживання психотравмуючих обставин, незадоволеності собою, тривоги і депресії, редукації професійних обов'язків, емоційного дефіциту, емоційної відстороненості, психосоматичних і вегетативних порушень; емоційних станів: фізичної агресії, провини, образи, роздратованості, негативізму, ворожості; фізіологічних показників: частоти пульсу, артеріального тиску, резервів серцево-судинної та адаптаційної систем.

Наведено статистичний і кореляційний аналіз отриманих результатів. Представлено статистично значущі закономірності і кореляційні зв'язки між показниками проявів моральних, психологічних і фізіологічних рівнів функціональних станів правоохоронців. Визначено наявність кореляційних зв'язків між адаптаційним потенціалом і фізичною агресією. Це вказує на те, що у працівників із проявами недобррозичливості, нестриманості, демонстрації власної переваги над іншими та застосування фізичної сили спостерігається зниження адаптаційного потенціалу та виснаження власних енергетичних ресурсів.

Виявлено зворотні кореляційні зв'язки між показниками резервів серцево-судинної системи, фізичною агресією та дратівливістю. Це свідчить про те, що у працівників з агресивними проявами і дратівливістю знижуються резерви серцево-судинної системи.

Підтверджено ефективність застосування обраних діагностичних методик для профвідбору і щорічного диспансерного обстеження моральних, психологічних, фізіологічних рівнів функціональних станів правоохоронців.

Ключові слова: діагностика морально-емоційних і фізіологічних рівнів функціональних станів правоохоронців, морально-емоційна дезорієнтація, деструктивні психологічні стани, емоційне вигорання, професійна деформація.

Постановка проблеми. Ефективність боротьби зі злочинністю визначається наявністю розробленої наукової та практичної системи, яка апробована і впроваджена для профвідбору і підготовки фахівців до дій в екстремальних умовах.

Актуальність цієї проблеми зумовлена суттєвими політичними й економічними змінами в житті української держави.

Науково-технічний прогрес призводить до корінної перебудови наявних форм життєдіяльності. Принципово важливим є не спрощення змісту життя і праці, а її якісні зміни [4].

Закордонні вчені виявили такі зміни у психологічному стані бійців загону спеціального призначення після їх перебування в екстремальних умовах, у зонах локальних озброєних конфліктів: у 75% особового складу спостерігалась підвищена дратівливість, у 45% – порушення сну, у 30% –

конфлікти в родині й на службі, а у 16% виникали зміни в системі міжособистісних стосунків (відчуття недооцінки оточенням своєї особистості). Проведений аналіз показав, що у 25% працівників із досвідом подібної роботи менше року були зафіксовані неадекватні дії, що призводили до значного зниження ефективності діяльності [6].

Моральні почуття утворюють вищий механізм людської саморегуляції і допомагають людині в пошуках правильного життєвого шляху, в формуванні світогляду і переконань в цілому.

Слід зазначити, що на адекватність проявів емоційних реакції на стресові фактори передусім впливає розвиток морально-психологічних якостей людини-правоохоронця. Наші наукові дослідження показали, що у 31% правоохоронців сформована, а у 43% формується ознака емоційно-моральної дезорієнтації. Ця ознака свідчить про нездатність

контролювати емоції в межах морально-етичних норм. За її наявності збільшується вірогідність байдужості до суб'єкта діяльності й апатії до обов'язків, які треба виконувати. У 42% правоохоронців спостерігається, а у 45% формується ознака «Неадекватне емоційне реагування», тоді як 54,3% знаходяться в стані ворожості [8].

До того ж напруження механізмів адаптації, за показником Р.М. Баєвського, діагностується у 78% правоохоронців [15].

Найстаріший, початковий і основоположний пласт моральної структури особистості – моральні почуття. Моральні почуття активізують свідомість людини, збуджують її пізнання і вольові функції. У моральних почуттях людини відображаються її ставлення до своїх і чужих вчинків. Аристотель у «Великій етиці» акцентував увагу на тому, що «правильно спрямовані почуття, а не розум є початком доброчесності. Якщо почуття спрямовані правильно, то розум, як правило, прямує за ними. Якщо джерелом доброчесності є розум, то почуття найчастіше всього суперечать йому. Оптимальною є ситуація, коли правильно спрямований розум буває згоден з рухом почуттів» [2].

Слід звернути увагу на те, що як у вітчизняній, так і в зарубіжній психології проблемі дослідження духовних і саме моральних почуттів, тим більше фізіологічним основам почуттів, не приділялося достатньої уваги [26].

Духовні якості особистості багатогранні, включають у себе багато аспектів, зокрема інтелект, ерудицію і моральність, але ми робимо акцент саме на моральних якостях правоохоронців відповідно до моральних канонів, які існують у суспільстві.

Аналіз сучасних досліджень і публікацій. Проблемою психофізіологічної регуляції функціональних станів і їхніх механізмів цікавились багато вітчизняних і зарубіжних науковців та фахівців.

Напрями їхніх наукових робіт у психології представлено таким чином: психофізіологічне забезпечення діяльності (О.М. Кокун, О.Р. Малхазов, М.С. Корольчук); теорія єдності психіки і діяльності (Б.Г. Ананьєв, Л.С. Виготський, О.М. Леонт'єв, Б.Ф. Ломов, С.Д. Максименко); дослідження психологічних станів у працівників правоохоронної системи (О.М. Бандурка, В.С. Медведєв, О.Р. Малхазов, В.О. Лефтеров, О.В. Тімченко).

Функціональні стани – це поняття, що широко застосовується у психології, фізіології та медицині. Функціональний стан – це інтегральний комплекс певних характеристик якостей і властивостей організму людини у процесі її життєдіяльності [17].

На нашу думку, цілком доцільним є визначення В.К. Мартенса про те, що, з позиції комплексного підходу, прояв можливостей різноманітної респонсу психофізіологічних індикаторів (частота серцевих скорочень, дихальних рухів тощо) привело до усвідомлення функціональних станів як комплексу проявів, що супроводжують різні аспекти людської діяльності та поведінки. За цією логікою, функціональні стани розуміють як інтегральний комплекс характеристик тих якостей і властивостей організму людини, які прямо або опосередковано визначають її діяльність [18].

Оптимальне визначення функціональних станів надав В.І. Медведєв: «Функціональний стан – це системна відповідь організму, який забезпечує його адекватність вимогам життєдіяльності» [21].

Згідно з цією логікою, діагностика функціональних станів пов'язана з завданням розпізнавання багатомірного вектору, компонентами якого є різні фізіологічні показники і реакції [22]. Функціональний стан кожної людини при цьому характеризується своїм власним унікальним сполученням показників і реакцій [20].

Діяльність співробітників правоохоронних органів, які виконують оперативно-службові завдання в зонах екстремальних ситуацій, має виражений небезпечний характер не тільки для їхнього здоров'я, але і для життя.

Це емоційний стан, що потребує тотальної мобілізації сил на пошук виходу із ситуації для досягнення необхідного пристосованого ефекту; це стрес [5]. Стресовий стан виникає за необхідності швидкого прийняття рішення, у незвичній ситуації, внаслідок обставин які найчастіше психологічно травматичні, при підвищеній відповідальності [1].

Багато військових фахівців вважають, що боєздатність частин і підрозділів військовослужбовців, у тому числі правоохоронців, слід оцінювати за показниками функціональних станів та за даними їх психофізіологічної діагностики [24].

Стародавній філософ Платон у своїй книзі «Держава» висловив таку важливу думку: «Система не може бути кращою за людей, які її складають». У своїй книзі Платон розкриває чотири властивості ідеальної держави: «Мудрість, мужність, розсудливість і справедливість. Ці властивості держави знаходяться і в душі кожної людини», а також думку про те, що «гроші для людей розумних складають засіб, а для нерозумних – мету» [25].

Історія розвитку і зникнення Римської імперії є наочним прикладом психологічної деформації у свідомості суспільства і його правителів [9].

Ми вважаємо, що вивчення у психології станів духовності та, перш за все, усвідомлення особистістю необхідності дотримання моральних канонів, дозволить суттєво поглибити уяву про можливості і резерви людської психіки, потенціалу та джерел її активності першочергово в судовій та правоохоронній системі. Зараз необхідні глибокі усвідомлені зміни у відродженні моральних цінностей у суспільстві [15].

У правоохоронній системі працюють такі ж самі люди з нашого суспільства, яким потрібно це усвідомити в найкоротший термін. І не стільки будівництвом церковних капличок на території правоохоронних закладів, скільки особистісною трансформацією духовних переконань і аналізом власних дій відносно моральних канонів. Саме це і є духовний зворотний зв'язок з індивідуально-особистісним підходом до своєї душі і життя з нею в мирі та злагоді [13].

Постановка завдання. Мета статті – надати інформацію з діагностики, статистичного і кореляційного аналізу показників моральних, психологічних і фізіологічних рівнів функціональних станів правоохоронців.

Виклад основного матеріалу. Ця робота була виконана в Учбовому центрі післядипломної освіти Національної академії внутрішніх справ на практичних тренінгах «Комунікація – Стрес – Безпека». Групу, в якій було проведено діагностичне дослідження склали співробітники правоохоронних органів різної спеціалізації, чоловічої статі, у віці від 25 до 40 років зі стажем роботи до 15 років у кількості 270 респондентів.

Дослідження морального, психологічного рівня функціональних станів правоохоронців проводилися за допомогою методики «Діагностика емоційного вигорання В.В. Бойко» [27] та опитувальника А. Баса – А. Даркі [19].

Саме ці методики надали змогу виділити основні значущі тенденції, що можуть призводити до формування патологічного характеру моральних, психологічних станів правоохоронців під впливом професійної діяльності.

За результатами аналізу рівня агресивності та ворожості у досліджуваних установили (табл. 1), що високі показники рівня вербальної агресії виявлено у 82,0% правоохоронців, у 16,0% він знаходиться у межах норми, а у 2,0% низький. Інтенсивність вербальних проявів агресії вказує на те, що вони найчастіше виражають власні негативні емоції. Водночас слід зазначити, що тривалий вплив складних умов професійної діяльності може спричинити формування цілої низки дезадаптивних проявів [15; 16].

Таблиця 1

Ступінь проявів деструктивних емоційних станів у правоохоронців за методикою діагностики показників форм агресивності (методика А. Баса – А. Даркі) (N=270)

№ з/п	Показники	Номін. сума балів	Середні значення показників форм агресії	% від загальної кількості досліджуваних
1	Фізична агресія	4–6	5,87	35,0
2	Непряма агресія	4–5	4,91	41,0
3	Дратівливість	4–6	5,60	32,0
4	Негативізм	2–3	5,60	48,0
5	Образливість	4–5	6,70	68,0
6	Підозрілість	4–6	7,65	28,0
7	Вербальна агресія	4–6	7,94	82,0
8	Почуття провини	4–5	7,00	70,0
9	Індекс ворожості	2–10	13,26	54,0
10	Індекс агресивності	17–25	19,78	53,0

За показником «Почуття провини» високі показники констатовано у 70,0% досліджуваних, що засвідчує наявність можливих переконань правоохоронців у тому, що вони є не такими, якими прагнуть бути, та через це відчують докори сумління в певних життєвих чи службових ситуаціях. Це є стримуючим фактором прояву ворожості до інших людей [10]. Також установлено, що у 18,0% досліджуваних осіб цей показник знаходиться в межах норми, а у 11,0% – низький.

За показником «Образливість» у 68,0% досліджуваних спостерігаємо високу інтенсивність прояву. Це вказує, що у правоохоронців образа до оточуючих зумовлена почуттями роздратованості та деякого невдоволення суб'єктами або обставинами, що виникли [11]. У 18,0% досліджуваних осіб цей показник знаходиться в межах норми, а у 14,0% – низький.

За показниками «Індекс агресивності» (53,0%) та «Індекс ворожості» половина досліджуваних (54,0%) демонстрували високий рівень їх прояву, що найчастіше проявляється у критичних обставинах або ситуаціях невизначеності [8].

Констатовано також високі прояви негативізму в 49,0% правоохоронців та непрямой агресії – у 41,0% осіб, що вказує на непряме направлення люті – через заздрість, жарти, плітки, а також різноспрямованість тенденцій у поведінці від пасивних дій до активних у відстоюванні власної позиції [16].

У підсумку можемо констатувати, що у досліджуваних правоохоронців діагностується висока інтенсивність прояву таких показників: вербальної агресії, почуття провини, образливості, негативізму та непрямой агресії, що можуть бути першопричинами або наслідками дистресу, внутрішньоособистісних і міжособистісних конфліктів, напруженості механізмів адаптації, зниження резервів серцево-судинної системи [11;13;14].

Діагностику фізіологічного рівня функціональних станів правоохоронців ми виконували за допомогою вимірювань показників: частоти серцевих скорочень, артеріального систолічного і діастолічного тиску, резервів серцево-судинної системи за індексом Руф'є та адаптаційного потенціалу за показником Р.М. Баєвського [19; 2].

Норми частоти серцевих скорочень, показників артеріального систолічного і діастолічного тиску, резервів серцево-судинної системи і алгоритм їх вимірювання виконувався за Комплексною методикою визначення психофізіологічного стану військовослужбовців на етапі професійного відбору для участі у міжнародних миротворчих операціях. ННДЦОТ і ВБ України. Київ, 2005 [19].

За результатами дослідження фізіологічного рівня функціональних станів правоохоронців встановлено, що у них наявна напруженість механізмів адаптації (2,42 б.), рівень резервів серцево-судинної системи нижчий за середній (98,80), серцевих скорочень (76,15), та систолічний (126,89) артеріальний тиск.

Таким чином, відхилення від критерія норми середніх показників фізіологічного рівня функціональних систем у правоохоронців середнього віку 29 років, свідчить про необхідність психофізіологічної регуляції їхніх функціональних станів, а в деяких випадках медичного втручання [10].

Проведений кореляційний аналіз за методом Пірсона показав наявність статистично значущих зв'язків між показниками фізіологічних станів та агресією у правоохоронців.

Установлено прямі кореляційні зв'язки між резервом судинної системи за Руф'є, дратівливістю ($r=0,17$; $p=0,005$) та фізичною агресією ($r=0,13$; $p=0,003$). Тобто, прояви різкості, грубості, запальності та агресивні дії у поведінці призводять до виснаження резервів серцево-судинної системи організму правоохоронців [15; 16].

Констатовано, що адаптаційний потенціал Р.М. Баєвського має кореляційний зв'язок з фізичною агресією ($r=0,17$; $p = 0,006$). Це вказує на те, що при підвищених безпосередніх фізичних проявах агресії, підвищується стан напруженості адаптаційних механізмів, які можуть спричинити зрив адаптації та призвести до хвороби [7; 15; 16].

Відзначено кореляційний зв'язок між систолічним артеріальним тиском та фізичною агресією ($r=0,16$; $p = 0,007$). Цей факт свідчить про те, що при проявах такого виду агресії найчастіше спостерігається підвищення систолічного тиску. Помірний кореляційний зв'язок встановлено між частотою пульсу і вербальною агресією ($r=0,12$; $p = 0,042$). Це показує, що прояви негативних почуттів у виді сварок, підвищення голосу, погроз у правоохоронців спричиняє виснаження серцево-судинної системи, знижує резерв життєдіяльності організму [12; 15; 16].

Таблиця 2

Результати дослідження показників фізіологічного рівня функціональних станів правоохоронців за діагностичними методиками* (N=270, середній вік – 29 років)

Фізіологічні показники	Норма*	Факт. середнє значення показника	Кількість досліджуваних	% від загальн. кількості досліджуваних норми > <
АСТ	120	126,89	140 78	52 > 29 <
АДС	70	79,44	70 73	26 > 27 <
ЧСС	70	76,15	148 70	55 > 26 <
ЧД	12–16	18,87	140 32	52 > 12 <
Індекс Руф'є	85–94	98,80	127 73	47 > 27 <
АП Баєвського	< 2,1	2,42	186	69 >

Встановлено кореляційний зв'язок між діастолічним артеріальним тиском та негативізмом ($r=0,12$; $p=0,040$). Тобто, опозиційна форма поведінки проти авторитетної особи від пасивного прояву до активних дій, призводить до збудження та надмірної напруженості, розхитаності та виснаження нервової системи.

Узагальнення наведених даних свідчить про наявність кореляційних взаємозв'язків між фізіологічними показниками та проявами агресії у досліджуваних.

Таким чином, отримані результати дають підстави стверджувати, що прояви фізичної та вербальної агресії, негативізму, дратівливості негативно впливають на фізичний стан здоров'я досліджуваних, призводять до надмірної напруженості та порушують адаптаційні можливості їхнього організму і виснажують резерви серцево-судинної й нервової систем [15; 16].

Результати дослідження дають підстави стверджувати, що за даними кореляційного аналізу за методом Пірсона виявлено статистично значущі зв'язки між показниками фізіологічних станів та рядом симптомів синдрому «емоційного вигорання».

Визначено прямий кореляційний зв'язок між систолічним артеріальним тиском та редукцією професійних обов'язків ($r=0,15$; $p=0,011$). Це свідчить, що поведінка правоохоронців характеризується певною напруженістю, а намагання спрощено підійти до виконання професійної діяльності вимагає певних емоційних затрат та зусиль і призводить до підвищення систолічного тиску у досліджуваних [15].

Встановлені кореляційні зв'язки між резервами серцево-судинної системи за Руф'є та симптомом «невдоволення собою» ($r=0,13$; $p=0,028$). [16].

Тобто, у досліджуваних усвідомлення нездатності змінити психотравмуючі обставини професійної діяльності спричиняють постійне переживання, що в результаті призводить до порушення рівня резерву серцево-судинної системи правоохоронців.

Аналіз результатів свідчить, що визначені симптоми зумовлюють певні специфічні прояви у поведінці правоохоронців, що впливають на їхню безпосередню професійну діяльність та виражаються таким чином: поведінка детермінується напруженістю; відбувається постійне переживання психотравмуючих обставин; спо-

стерігається переважання негативних емоцій у поведінкових реакціях [7–16].

Висновки. На основі даних, отриманих під час дослідження показників морального, психологічного і фізіологічних рівнів функціональних станів правоохоронців, визначено необхідність застосування комплексних методів діагностики, з метою отримання точної та повної інформації про стани досліджуваних, та підбір найбільш швидких, ефективних методів нормалізації їх станів після стресу.

Вважаємо за необхідне визначення показників морального, психологічного рівня (морально-емоційної дезорієнтації, неадекватного вибіркового емоційного реагування, редукції професійних обов'язків тощо) за діагностикою рівня емоційного вигорання В.В. Бойко використовувати під час профвідбору і щорічному диспансерному обстеженню функціональних станів правоохоронців.

Крім того, правоохоронці, у яких показники фізичної агресії, непрямой агресії тощо за методикою А. Баса – А. Даркі перевищують норми інтенсивності їх проявів, не можуть бути допущені до виконання службових обов'язків. Продовження професійної діяльності можливо тільки за умови проведення курсу психофізіологічної регуляції для нормалізації їх функціонального стану.

За результатами проведеного дослідження, виявлено статистично значущі закономірності й кореляційні зв'язки між моральними, психологічними і фізіологічними показниками функціональних станів правоохоронців та підтверджено ефективність застосування обраних методик.

Констатовано, що підібраний комплекс діагностичних психофізіологічних методик є досить інформативним і надає можливість визначати не лише прояви стресового навантаження, а й його причини: відповідні реакції на стресові події, професійну дезадаптацію та рівень життєвої стійкості.

Визнано, що комплекс зазначених вище психофізіологічних методик може використовуватися фахівцями психологічних служб, у процесі психологічного супроводу підрозділів після виконання завдань в екстремальних умовах, у навчанні правоохоронців методам психофізіологічної самодіагностики й аналізу постстресових станів, а також у процесі профілактичної роботи для запобігання наслідків професійної деформації.

Список літератури:

1. Александровский Ю.А., Лобастов О.С., Спивак Л.И., Щукин Б.П. Психогении в экстремальных условиях. Москва : Медицина, 1991. 254 с.
2. Аристотель. Сочинение: в 4 т. Т. 4. Минск, 1983. 357 с.

3. Баевский Р.М. Прогнозирование состояний на грани нормы и патологии. Москва : Медицина, 1979. 295 с.
4. Голиков Ю.Я. Теоретические основания проблем взаимодействия человека и техники. *Психологический журнал*. Т. 21. № 5. Санкт-Петербург, 2000. С. 5–18.
5. Караяни А.Г. Психологическое обеспечение боевых действий личного состава сухопутных войск в локальных военных конфликтах. Москва, 1998. 480 с.
6. Караяни А.Г., Утлик Э.П. Саморегуляция функциональных состояний в боевой обстановке. *Педагогика в правоохранительных органах*. Москва, 2018. № 3 (74). С. 5–9.
7. Кодлубовська Т.Б. Підвищення рівня адаптації до стресогенних умов діяльності працівників органів внутрішніх справ. *Юридична психологія та педагогіка*. Вип. 2. Київ : КНУВС, 2008. С. 188–194.
8. Кодлубовская Т.Б. Анализ особенностей проявления признаков профессионального выгорания у сотрудников правоохранительных органов. *Технології розвитку інтелекту*: ел. наукометр. фах. журнал Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2017. Т. 2. № 5 (16). URL: http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/issue/arcive].
9. Кодлубовская Т.Б. Регуляция психофизиологических состояний после стресса : монография. Київ : ТОВ «Бук Рі», ШПР «Антистресцентр», 2018. 161 с.
10. Кодлубовська Т.Б. Особливості індивідуально-особистісних підходів при діагностиці й аналізі психологічних ресурсів працівників ОВС для їх збереження та профілактики професійної деформації. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. пр. Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України. *Екологічна психологія*. Т. VII. Вип. 28. Київ, 2012. С. 133–141.
11. Кодлубовська Т.Б. Аналіз наслідків стресу у співробітників ОВС для розробки та впровадження індивідуальних програм з психологічної реабілітації та профілактики професійної деформації. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огнієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Вип. 17. Кам'янець-Подільський, 2012. С. 174–183.
12. Кодлубовська Т.Б. Збереження психічного здоров'я співробітників органів внутрішніх справ (ОВС). *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. пр. Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України. *Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія*. Т. X. Вип. 7. Київ, 2008. С. 205–212.
13. Кодлубовська Т.Б. Визначення особливостей психологічних станів працівників ОВС для створення ефективних методів їх самовідновлення. *Юридична психологія та педагогіка*. Вип. № 2 (12). Київ : НАВС, 2012. С. 115–123.
14. Кодлубовська Т.Б. Професійний стрес та аналіз його наслідків. *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. *Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія*. Т. X. Вип. 7. Київ, 2007. С. 115–120.
15. Кодлубовська Т.Б. Психофізіологічні механізми регуляції функціональних станів правоохоронців. Видавництво ТОВ «Бук Рі». Київ. С. 171–174.
16. Кодлубовська Т.Б. Психофізіологічні механізми регуляції функціональних станів співробітників правоохоронних органів : дис. ... доктора психол. наук : 19.00.02. спец. : психофізіологія. Київ, 2020. С. 206–208.
17. Леонова А.Б. Психологические средства оценки и регуляции функциональных состояний человека : автореф. дис. ... докт. психол. наук. Москва : Изд-во ИП АН СССР, 1988. 31 с.
18. Мартенс В.К., Щепланов В.Ю., Талалаев А.А. Оценка адаптации человека-оператора. Москва, 1980. С. 45–52.
19. Маслова М.Г. та ін. Комплексна методика визначення психофізіологічного стану військовослужбовців на етапі професійного відбору для участі у міжнародних миротворчих операціях. ННДЦОТ і ВБ України. Київ, 2005. С. 106–109.
20. Медведев В.И. Методологические аспекты изучения функционального состояния. Методические проблемы обработки медико-биологической информации. Ленинград : Наука, 1983. С. 23.
21. Медведев В.И. Физиологические принципы разработки режимов труда и отдыха. Ленинград : Наука, 1984. 140 с.
22. Меерсон Ф.З. Адаптация, стресс и профилактика. Москва : Наука, 1981. 278 с.
23. Никифоров Г. С. Практикум по психологии здоровья. Санкт-Петербург : Питер, 2005. С. 26–27.
24. Новиков В. С. Психофизиологическое обеспечение боевой деятельности военнослужащих. *Военно-медицинский журнал*. 1996. Т. 317. № 4. С. 37–40.
25. Платон. Держава. Орієнтир. Київ, 2016. 286 с.
26. Помиткін Е.О. Психологія духовного розвитку. Київ : Наш час, 2007. 212 с.
27. Розов В.И. Управление стрессом в оперативно-розыскной деятельности. Київ : КНТ, 2006. С. 201–206.

Kodlubovska T.B. PECULIARITIES OF MANIFESTATIONS OF MORAL, PSYCHOLOGICAL AND PHYSIOLOGICAL LEVELS OF FUNCTIONAL STATES OF LAW ENFORCEMENT OFFISERS

The article presents the results of study of the peculiarities of manifestation of moral, psychological and physiological levels of functional states of law enforcement forces. To do this, we have diagnosed the indicators of moral, psychological and physiological levels of functional states of each law enforcement officer; the intensity of manifestation of the their emotional burnout: moral and emotional disorientation, inadequate selective emotional reaction, the experience of psychotraumatic circumstances, dissatisfaction of their self, anxiety and depression, reduction of professional dutis, emotional deficit, emotional detachment, psychosomatic and vegetative disorders; emotional states: physical aggression, guilt, offence, irritability, negativism, hostility; physiological indicators: pulse rate, blood pressure, reserves of the cardiovascular and adaptive systems.

Statistical and correlational analysis of the obtained results is given. Statistically significant regularities and correlations between indicators of moral manifestations, psychological and physiological levels of functional states of law enforcement agencies have been presented. Correlations between adaptive potential and physical aggression have been identified. This indicates that workers with manifestations of hostility, incontinence, demonstration of their own superiority over others and the use of physical force have a decrease in adaptive capacity and depletion of their own energy resources.

The inverse correlations have been found between the indices of cardiovascular reserves, physical aggression and irritability. This indicates that reserves of the cardiovascular system of workers with aggressive manifestations and irritability are reduced.

The effectiveness of the application of selected diagnostic methods for professional selection and annual dispensary examination of moral, psychological, and physiological levels of functional states of law enforcement officers has been confirmed.

Key words: *diagnostics of moral-emotional and physiological levels of functional states of policemen, moral-emotional disorientation, destructive psychological states, emotional burnout, professional deformation.*